

چکیده :

فانتزی در لغت به معنی وهم و خیال است و در ساختار ادبی گونه ای است؛ که از عناصر خیالی و غیر واقعی در آن به عنوان درون مایه ای اصلی استفاده می شود. آثاری که از واقعیت به دور است و با پناه بردن به نیروی تخیل، رویا، خواب و خیال سعی دارد، تصویر ذهنی شگفت انگیز و نا آشنا را قانونمند جلوه دهد. هرمزگان به عنوان یکی از نواحی سرزمین کهن و متمدن ایران از نظر قصه های عامیانه پر بار و غنی است، اگر چه نویسندگان و روایت کنندگان این آثار معلوم نیستند، اما بعضی از قصه های عامیانه ی استان توانسته است با بهرمندی از عناصر تخیل حال و هوای گذشته، شیوه زندگی، طرز تفکر و گرایش فکری این دیار را به خوبی نمایان سازد.

این پژوهش بر آن است، تا نخست نظری درباره فانتزی دهد، انواع فانتزی را معرفی کند، سپس با تحلیل قصه ی شاه نیل که دو روایت از دو منطقه بستک و خمیر دارد، به استخراج عناصر فانتاستیک و خیال پردازانه ی آن ها بپردازد و حاصل کار را بتوان به قصه های سراسر هرمزگان تعمیم داد. هر چند این مقاله چکیده ای از پایان نامه ی کارشناسی ارشد این جانب با همین نام می باشد.

واژه های کلیدی: فانتزی، انواع فانتزی، تخیل، رئالیسم جادویی، قصه ی عامیانه، تحلیل قصه

Abstract:

Extravaganza in vocabulary means fiction and fancy and in literary structure it is a sort of dreamy and illusory element that is used in it as the main subject. this epistle that are away from reality and by refuge to specter, dream and fancy tries to represent the phenomenal and strange intellectual picture legally.

1- استاد دانشگاه، عضو هیئت علمی دانشگاه هرمزگان.

2- کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی، بندرعباس.

Hormozgan city as one of old and debonair place of Iran is weighty and rich about slang narrative .

Even though the writers and narratives of this place by portion of dreamy and illusory element have represent last situation, technique of life, ideology and mind attitude of this land very well.

This survey is trying to first give an opinion about extravaganza, introduce the species of fantasy ,and then by analyzing narrate of king nil which have two story about two locale of Bastak and Khamir, extract extravaganza and fancy element until can generalize the result of the work to all narratives through Hormozgan. Even though this article is an abstract of dissertation of this person.

Key words: extravaganza, species of extravaganza, fancy, magical realism, slang narrative, analysis of narrative.

1 - مقدمه

فانتزی سفری به درون ذهن نیمه آگاه است ، که می تواند از راه ادبیات داستانی مخاطب خود را تغییر دهد. آثار وهمی ، ترس آور، جادویی و رویایی راه می شود در فانتزی به صورت قصه ای توصیف کرد . در دنیای فانتزی می توان به موجوداتی برخورد نمود ، که کارهای خارق العاده انجام می دهند و مانند ما زندگی می کنند . «ساختار دنیای فانتزی با جهان واقعی ما متفاوت است ، اما ساکنانش زنان و مردانی مانند خود ما هستند، آن گونه که ما زندگی می کنیم آنان زندگی می کنند. دنیایی فانتزی دنیای است که هر غیر ممکنی در آن ممکن می شود. پس به این ترتیب با دنیای فانتزی واقع گرایانه برخورد می شود، چرا که فراتر از جهان واقعی ما را نشان می دهد . در جهان فانتزی عناصر غیر واقعی در دنیای واقعی نفوذ می کند . گاه شخصیت محوری این فانتزی ها انسان ها، گاه حیوانات و گاه موجودات فرا واقعی هستند ، ولی آن چه شخصیت های فانتزی را از قصه کهن جدا می کند، تک

بعدی نبودن آن هاست. درفانتزی ما با شخصیت های چند بعدی روبرو هستیم که حتی وقتی انسان نیستند ، نمادی از انسان و ویژگی های گوناگون او هستند.» (تالکین ، 1385 : 23-13) .

یکی از عوامل مهم در ساخت دنیای فانتزی رابطه ی واقعیت و خیال است ، انگار که این دو عامل در ساختار فانتزی آن چنان در یکدیگر ریشه تنیده اند که یکی شده اند . باید دانست که دنیای تخیل در کودکان پربار است ، به این دلیل است که بیشترین آثاری که برای کودکان نوشته شده است در این طیف قرار دارد . می توان گفت : یکی از مهم ترین قالب های ادبیات کودکان فانتزی است ، همان طور که خانم قزل ایاغ نوشته اند :

فانتزی سبب می گردد که کودکان بتوانند قوه ی تخیل خود را شکوفا سازند و باعث گسترش کنجکاوی و تقویت حس جستجو گرانه ی آن ها می شود ، چرا که فضای فانتزی باشکفتی و تعجب و درنگ همراه است و این امر سبب می شود کودکان به قوه ی تخیل خود رجوع کنند ، و آن ها را باور دارند و خود را به این آثار بسپارند.

قصه های جن و پری از قدیم در میان آدمیان رواج داشته است ، اما دقیقاً نمی توان دانست که این داستان های تخیلی از چه زمانی آغاز شده است . آن زمان که انسان ها به دور از هیاهوی زندگی ماشینی با صفا و صمیمیت در کنار هم زندگی می کردند ، و در تلخی ها و شیرینی های زندگی با هم شریک بودند ، و به دور از مزاحمت لامپ های خیره کننده در کنار چراغ های نفتی حلقه وار می نشستند ، با گفتن قصه های خیالی که از درونشان سرچشمه می گرفت شب را به صبح می رساندند ، افسانه هایی که با کمی دقت و تامل، هریک بیانگر حوادث شاد و دردناک آن روزگار بود. این قصه ها و افسانه ها که نسل به نسل سینه به سینه نقل شده در رگه های شخصیتی این مردم جان گرفته و مانند نزدیک ترین کس آنان با روح و روان این مردم درآمیخته است ، چرا که همدم شادی ها و ناخوشی هایشان بوده اند.

مردم عامی این قصه ها را می سازند و به آن می پردازند آنان هستند ، که گاه با روایت هایشان گوشه های دلنشینی از آیین ها و باورها و اعتقادات خود را به آیندگان انتقال می دهند ، و یادآور آزادگی و بالندگی نسل بشر می شوند. حتی اگر خرافات در این قصه ها ریشه دوانده باشد ، باز واقعیت های بومی و فکری و اصالت مردمان روزگارشان را روایت می کنند. با توجه به اهمیت تاریخ شفاهی هرمزگان ، نویسنده بر این باور است که در این مقاله انواع فانتزی در قصه های عامیانه ی هرمزگان و خلاصه ی قصه ی شاه نیل ، نیم انسان و نیم جادوگر با دو روایت مردم منطقه ی بستک و خمیر به همراه عناصر فانتاستیک مشخص نماید ، این افسانه ها هر کدام زبان مستقیم و بی واسطه، واقعیت های سیر فکری مردمان گذشته را به صورت شفاهی تا زمان ما انتقال داده است. و این ادبیات شفاهی و غیر رسمی که در محاورات مردم شکل خود را پیدا کرده است نیازمند است ، که دوباره بازنگری و بازنویسی شود، و جایگاه واقعی خود را در ادبیات هرمزگان پیدا کند.

2 - فانتزی:

فانتزی زبان هنری است که تک تک اجزای آن درعالم واقعی وجود دارد، وقتی این اجزا در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند ما را به دنیای فراتر و شگفت‌انگیزتر و لطیف‌تر وارد می‌کند، دنیایی که نه هست و نه می‌تواند باشد. فانتزی قادر است جهانی را به تصویر بکشد، که بر خلاف جهان واقعی باشد. «فانتزی روایتی از دنیای غیرممکن هاست برای نمایش و تبیین مفاهیم عالی بشر. به یک معنا، همه ادبیات داستانی نوعی فانتزی و تخیل است. فانتزی شکلی از اغراق موضوعی است، که به کمک داستان تصویر می‌شود.» (بهرز کیا، 1385: 138)

درفانتزی هر چیزی حتی افسانه سازی یا موضوع غیرطبیعی باید محسوس، قابل لمس، تجربه شده، پاسخ گو و واقعی به نظرآید. همچنین فانتزی را درداستان های جدید که کیفیت کهن جادویی درخود دارد وبه کارخارق العاده می پردازد می توان تعریف کرد، چون در جهان واقعی امکان وقوع آن نیست به این دلیل ادبیات خیالی نامیده می شود. در دنیای فانتزی جانوران سخن می گویند، اشیا بی جان جاندار می شوند، مردمان یا غول هستند یا بندانگشتی، در دنیای فانتزی چنین کسانی زندگی می کنند و رشد می کنند.

فانتزی دارای تاریخ درخشان است، که یکی از عوامل مهم در آن جادو است. جادو قوانین خاص خود را دارد، در زندگی نمی توان هر مشکل را با جادو حل نمود، اما می توان با جادو، حوادث ناممکن و حیرت انگیز را ممکن ساخت. بسیاری از این قوانین ها ریشه در اساطیر دارند. فانتزی ها محصول دورانی هستند که باور به جادو و اسطوره در جامعه به نیروی مرده یا در حال مرگ تبدیل شده و اندیشه علمی جایگزین آن شده است، با این همه فانتزی ها سرشار از اندیشه ها و تخیل اسطوره ای و جادویی هستند. نویسندگان دنیای فانتزی را خلق می کند، تا به تصویرهای تخیلی خود سامان بدهد و در نتیجه احساس آرامش کند. در ادبیات فانتاستیک رمز و راز و جادو نقش مهمی ایفا می کند و عناصر واقعی را در فضای رویایی و سحرآمیز یا کابوس مانند به تصویر می کشد. در جهان فانتاستیک رویدادها، معنا و توصیف آن چه رخ می دهد، متفاوت از دنیایی است که ما در آن زندگی می کنیم.

درمورد فانتزی می گویند: «فانتزی، ملکه ادبیات کلاسیک است. تمامی اسطوره ها و حماسه های ملی کشورهای مختلف از جمله: شاهنامه فردوسی به نوعی شامل جادو و ماوراء الطبیعه می شوند، که به حوزه ادبیات فانتزی تعلق می گیرند. این نکته درباره ی داستان های فولکلور و افسانه های محلی نیز صدق می نماید. حتی «شکسپیر» نیز در نمایش نامه هایش استفاده ی بسیاری از جادو نمود، که می توان از کمدی «رویای شب نیمه تابستان» و تراژدی «مکبث» نام برد.» (ورزی، 1384: 57)

رنالیسم جادویی در دنیای آدم های معمولی رخ می دهد و هر انسانی می تواند در هر لحظه رویا و توهم را برای خود تصور کند ، فضاهای پر رمز و راز جادویی رنالیسم جادویی هرگز به حیطه تخیل و فانتزی وارد نمی شود ، می توان گفت رنالیسم جادویی تلفیق عنصر جادو با واقعیت است ، یعنی داستان واقعی است ، اما رگه هایی از فرا واقعیت در آن وجود دارد ، که به شکل تمثیلی است . در یک نگاه می توان رنالیسم جادویی را درهم تنیدن عناصر غیر قابل تصور و شاید تخیلی در بافتی رنالیستی و معقول ، بطوری که ظاهر واقعی و ممکن جلوه کند ، دانست .

(<http://www.iraneziba.com/news / 1387/7/10>)

در ادبیات فانتزی به این نکته می بایست توجه داشت که آثار «ژول ورن» (نویسنده فرانسوی) امروزه آثار محبوب نوجوانان است و در روزگار خود بسیار جدی تلقی شده است ، مجموعه هایی چون «هری پاتر» که برای کودکان نوشته شده ، محبوب جمع زیادی از بزرگسالان است . ویژگی این گونه آثار این است که به هر حال هر دو گروه از آن ها استقبال می کنند . آن دسته از آثاری که برای کودکان است مورد توجه بزرگسالان نیز قرار می گیرد . شاید چون آن ها را به یاد روزگاران نوجوانی خود می اندازد و همین طور آثاری چون «ارباب حلقه ها» که اثری با ارزش و قوی برای بزرگسالان است ، مخاطبان زیادی در بین نوجوانان دارد. افرادی فکر می کنند که داستان های علمی تخیلی و یا فانتزی فقط برای کودکان است . باید دانست که آغاز گران این سبک ادبی در دنیای مدرن ، به هیچ عنوان برای کودکان نمی نوشتند . بعد از پیدایش این نوع ادبی ، برخی هم به فکر افتادند که از این سبک برای خلق آثار ویژه نوجوانان استفاده کنند .

با توجه به این مطالب می توان به نظر پژوهشگری اشاره کرد که « مرز میان فانتزی کودک و نوجوان و فانتزی بزرگسالان بسیار باریک و نامشخص است . باید در زمان قضاوت بر فانتزی به عنوان ادبیات کودکان ، ذات این رشته را در نظر گرفت . » (ورزی ، 1384 : 66-67)

فانتزی ها به کودکان کمک می کنند تا کنجکاویشان را گسترش دهند و هر چه را که در آن مطرح می شود در زندگی خود به کار گیرند و در این مورد تجسم کنند بنابراین فانتزی می تواند دنیای خیالی بیافریند که در آن کودک با بسیاری از سختی های زندگی دست و پنجه نرم می کند و خیلی سریع تفاوت آن را با دنیای واقعی تشخیص می دهد . به او اجازه می دهد که با افکار و عقاید خود بازی کند ، در برابر سختی ها توسط فانتزی به نوعی تسلی و آرامش دست یابد ، ذهنش را بر روی امکانات نو بگشاید و تخیلش را گسترش دهد .

فانتزی با خلق فضاهای مناسب، هم کودکان و نوجوانان را سرگرم می‌کند و هم آن‌چه را که زندگی آنان را می‌سازد و یا خراب می‌کند، خواه در روابط اجتماعی و اقتصادی باشد، خواه با مسائل درونی با آن‌ها سخن بگوید به آن‌ها اطلاعات کافی روبرو شدن با شرایط استثنایی یادآور می‌شود، و دیدگاه آن‌ها را وسیع می‌سازد. و ذره‌ای هم آن‌ها را در معرض خطر بیگانگی با حقایق زندگی قرار نمی‌دهند. در ارزیابی فانتزی‌ها باید در نظر داشت که فانتزی‌ها داستان هستند، لذا از آن‌ها انتظار می‌رود که ویژگی داستان خوب را داشته باشند. « طرح کامل، شخصیت پردازی، باورپذیر، درون مایه‌ی ارزشمند و سبک مناسب. » (محمدی، 1378: 346)

فانتزی تقلید آن‌چه که هست و درک نمی‌شود نیست، بلکه دریافت آن چیزهایی است که هنوز ناشناخته است و عناصر غیرواقعی و خیالی به عنوان درون مایه‌ی اصلی استفاده می‌شود انگار که این قوانین و ساختارهای خیالی واقعیت دارند.

دنیای داستان‌های فانتاستیک با دنیایی که در آن زندگی می‌شود کاملاً متفاوت است. قوانین دنیای فانتزی گاهی شگفت‌تر و لذت‌بخش‌تر و متنوع‌تر از قوانین دنیای ماست، نویسنده فانتزی نویس با خواندن آثار ترجمه شده با قانون آن آشنا می‌شود و سپس از آن روش در کارهای خود استفاده می‌کند.

« بن مایه‌های فانتزی نیز، مانند موضوع آن‌ها نامحدود است و اغلب شامل مواردی چون: آدم کوتوله‌ها، بچه‌های عجیب، جادوگران، چهره‌های جانوری، دنیای اسطوره‌ای و... می‌باشد. در فانتزی پیام و هدف در کل داستان است و لحن کلام فانتزی سازگار با نوع درون مایه‌ی آن، جدی و یا طنز آمیز است. در فانتزی، منطقی ویژه حاکم است، بنابراین هر فانتزی بر پایه‌ی منطق ویژه آن نقد و ارزشیابی می‌شود. » (نعمت‌اللهی، 1389: 91-92)

باید به این نکته توجه کرد که شخصیت‌ها در فانتزی، ماهیت انسانی و غیر انسانی دارد. شخصیت انسانی، آفریننده و مالک دنیای واقعی است و شخصیت‌های غیر انسانی از قلمرو دنیای خیالی هستند.

ریشه‌های اندیشه در فانتزی، در ژرف ساخت آن جایی دارد، چون کارکرد برجسته‌ی فانتزی موجب شگفتی، شادی و سرگرمی می‌شود که با جداکردن مخاطب از دنیای واقعی و حرکت او به طرف دنیای پر تحرک غیر واقعی، فراهم می‌سازد.

همان‌طور که نعمت‌اللهی یادآور می‌شود: « اندیشه در فانتزی، زیر ساخت دنیای خیالی، عنصرها و کارکرد‌های ناشناخته، شگفت‌آور و غیر معقول اما قاعده مند، قانون مدار و سازمان یافته آن است، بنابراین، نهفته‌تر از دیگر قالب‌هاست. سازماندهی اندیشه در فانتزی، بسیار سنجیده، دقیق، قاعده مند، قانون مدار، هنرمندانه و تنیده در ساختار است، زیرا کمترین لغزش در سازماندهی اندیشه، پایه‌های دنیای خیالی را ارزان و منطق آن را سست می‌کند. »

(نعمت اللهی ، 1389 : 91)

3- ربط و پیوند فانتزی و تخیل

یکی از عوامل مهم در فانتزی تخیل است ، زیرا جوهره ی اصلی فانتزی تخیل است ، تخیل از مرزهای واقعیت فراتر می رود و یا این که واقعیت را برای نیازها و خواسته های خود تغییر می دهد .

تخیل نتیجه ذهن آدمی است ؛ زیرا او تنها موجودی است که دارای تخیل است . منشا تخیل عواطف ، امیدها و ترس های آدمی است . هسته ی اصلی و مایه ی تخیل تصویرهای ذهنی است ، که در ذهن نمایان می گردد تخیل در حوزه ی خود آگاه ، همان تخیل روزانه و آگاهانه است . تخیل در حوزه ی ناخودآگاه ، همان تخیل شبانه و رویاهای ما است ، هر دوی این تخیل ها در ساخت فانتزی نقش اساسی دارند ، اما می توان گفت که تخیل از نوع روزانه در ساخت فانتزی تاثیر بیشتری دارد ، چون که ، خردآگاهانه آفریده می شود و نویسنده فانتزی آگاهانه شکلی از تخیل روزانه را بر ما آشکار می کند ، که در آن از محتوای رویاها نیز به شکل خاطره ها و یادآوری استفاده زیادی می شود .

از جهاتی دیگر « در کار آفرینش فانتزی ، ثبت خود به خود تصویرهای ذهنی منجر به تخیل خلاق نمی شود. تخیل خلاق هنگامی شکل می گیرد ، که فعالیتی ذهنی در باز سازی ، آفرینش ، قرینه سازی ، انتخاب ، تغییر ، دگر دیسی ، حذف و جا به جایی این تصویرها در جهت هدفی از پیش تعیین شده انجام شود . » (محمدی ، 1378 : 6)

فانتزی از نوع تخیل هدف دار است ، تخیلی که خود را در ساختار مشخص ارائه می دهد.

«فانتزی ، تخیلی خلاق دارد ، غیر گرا و زاینده ی طرح پدیده های مادی و معنوی است . تخیل فانتزی ، بستر آفرینش دنیایی است که در آن همه ی عنصرهای فانتزی با مهندسی ویژه ، سازماندهی قانونمند و هنرمندانه در شبکه ی استدلالی طرح ، نقش آفرینی می کنند ، این گونه ی ادبی ، در ادبیات داستانی گروه های سنی کارکردی فراوان و حساسیتی ویژه دارد . » (نعمت اللهی ، 1389 : 90)

4 - انواع فانتزی

«محمدی» و «حاجی نصر الله» و «ورزی» فانتزی را بر اساس طرح ، لحن ، درون مایه ، شخصیت و نقش شخصیت ها در گروه ها و به انواع مختلف تقسیم کردند :

4 - 1 - فانتزی جانوری : در این داستان ها عموماً راوی نویسنده است . شخصیت اصلی در این آثار جانوران هستند که نویسنده ، با مشاهده زندگی و نیازهای کودکان و بر اساس تخیل جان پندار کودک ، به گسترش داستان می پردازد . گفتنی است که «در این آثار ، جنسیت نیز طرح نمی شود و به سادگی دختر و پسر کوچولو می تواند با شخصیت

داستان یعنی خرگوش کوچولو، خرس کوچولو، قورباغه کوچولو هم ذات پنداری و احساس مشابه را تجربه کند.»
(حاجی نصرالله، 1383: 76)

4 - 2 - فانتزی با عناصر داستان های کهن (جادویی - پریان) : «فانتزی پریان، ریشه در افسانه ها و داستان های کهن دارد. در مجموعه مورد بررسی، راویان با استفاده از شخصیت ها، کنش ها و اشیای برگرفته از داستان های کهن که با تخیل فردی راوی درهم آمیخته شده است، دنیای تخیلی داستان را طرح ریزی کرده اند.»
(همان: 81)

برای نمونه، «مجموعه ی پنج جلدی جادوگران»، با ترجمه «هاله خوانساری» را می توان نام برد.

4 - 3 - فانتزی اسباب بازی : در این گونه از داستان ها فانتزی اسباب بازی ها به موجوداتی جاندار تبدیل می شوند و نقش اصلی را در داستان بر عهده دارند. «به عنوان نمونه می توان از «آدم برفی مهربان» یاد کرد.» (همان: 78)

4 - 4 - فانتزی گیاهی : در این نوع فانتزی، شخصیت اصلی داستان گیاه است. «نمونه ی خوب این فانتزی «درخت افرا» ترجمه ی «سید مهدی شجاعی» است. در این داستان روایتگر آن، اول شخص یعنی درخت افرا شخصیت اصلی داستان است.» (همان: 78)

4 - 5 - فانتزی حماسی یا اسطوره ای : از حماسه ها و اسطوره های موجود استفاده می کند یا با سبک و طریقه ی نثر مشابه ی آن، داستان جدیدی را تعریف می کند. «شناخته شده ترین نمونه ی فانتزی حماسی می توان داستان حماسی «برادران شیردل» را نام برد.» (محمدی، 1378: 168)

4 - 6 - فانتزی تمثیلی : فانتزی تمثیلی چون جنبه رمزگرایی دارد، پس ارتباط گسترده ای با فانتزی دارد، به ویژه تخیل آن که بیشتر از نوع تخیل هستی شناسانه است. به طور اساسی باید گفت که «رمزگرایی و نمادها جز اساسی هر فانتزی اصیل است، اما هیچ گونه فرمول قاطعی برای اندازه ی استفاده از رمزها و نمادها در فانتزی وجود ندارد.» «شازده کوچولو» از برجسته ترین فانتزی های تمثیلی است.» (همان: 166)

4 - 7 - فانتزی آینده نگر : «در این نوع فانتزی، نویسندگان به تصویرسازی آن چه ممکن است در آینده رخ دهد، می پردازد. نمونه ی این فانتزی «دریاچه آخر دنیا» با ترجمه ی پروین جلوه نژاد می توان نام برد.» (حاجی نصرالله، 1383: 83-84)

4 - 8 - فانتزی خواب و رویا : فانتزی خواب و رویا به طور مشخص آن گروه از فانتزی هایی است که «جهان فراتری یا موقعیت فانتاستیک در چارچوب خواب بیان و توجیه می شود، مانند پایان داستان «آلیس در سرزمین

عجایب « است هر آن چه در روایت وجود دارد در پایان داستان ، در دنیای خواب به وقوع پیوسته است .» (محمدی ، 1378 : 180)

4 - 9 - فانتزی آگاهی گر : فانتزی آگاهی گر یا هشداردهنده از گونه ی فانتزی هایی است که « اساسی ترین مشکلات جامعه بشری را در قالبی فانتاستیک ارائه می کند .» « قصه ی باران مرگ » قصه فانتاستیک واقع نمای آگاهی گر یا هشدار دهنده است .» (همان: 180)

4 - 10 - فانتزی سفر در زمان یا مکان : این گونه از فانتزی انسان را به برگشت به گذشته و یا رفتن به آینده نشان می دهد . «فانتزی سفر زمان ، یعنی گسست در زمان حال ، حرکت شخصیت به زمان گذشته و آینده و یا شکل های متفاوتی از این سه محور زمان « باغ نیمه شب توم » نمونه ای از فانتزی های زمان است .» (محمدی ، 1378 : 182) در فانتزی سفر در مکان که در مکان سفر می کند . نمونه ای از این فانتزی می توان ، از مجموعه «خانه ی درختی سحرآمیز» نام برد .» (همان: 82)

4 - 11 - فانتزی کارآگاهی : همان داستان های کارآگاهی است ، اما با این تفاوت که در این داستان ها کودکان نقش کارآگاه یا کمک کارآگاه را بر عهده می گیرند . «فضایی هم که در آن رخداد های جنایی و پلیسی اتفاق می افتد ، گاهی واقعی یا خیالی است . در این زمینه در ایران چند نویسنده مثل «نقی سلیمانی» با « کارآگاه بچه ها » و جعفر ابراهیمی با « جمعه و کارآگاهان » نمونه هایی از فانتزی کارآگاهی را منتشر کرده اند .» (محمدی ، 1378 : 185)

4 - 12 - فانتزی علمی - تخیلی : « فانتزی علمی - تخیلی زیر گونه ی فانتزی است کار پژوهشی بر روی این گونه فانتاستیک ، عمدتاً به طور مجزا صورت گرفته است و می گیرد ، داستان های علمی - تخیلی به طور مشخص ترکیبی از یافته های علمی و تخیل فانتاستیک است . می توان یکی از مشهورترین آثار این فانتزی را « جنگ ستارگان » نام برد .» (همان: 184)

4 - 13 - فانتزی تاریخی - اسطوره ای : « فانتزی تاریخی » خود به چند گونه تقسیم می شود : «در نوع اول ، نویسنده بدون دست بردن در تاریخ ، فرض را بر وجود جادو و ماوراءالطبیعه می گذارد و داستان را بر پایه ی این فرض بنا می کند . مانند آن که نویسنده ای وجود جادوگران را در دوران تفتیش عقاید یا در زمان ژندارک فرض نماید . در نوع دوم وجود این عوامل باعث دگرگونی تاریخ و در واقع به وجود آمدن یک دگر جهان می شود. نویسنده نیز می تواند دگر جهانی با مشابهت های اجتماعی نسبت به یکی از دوران های تاریخی ما را در نظر گیرد و آن داستان را

نقل نماید. جالب است که نمونه هایی از هر دو نوع فانتزی تاریخی را می توان در داستان های هزار و یک شب یافت.»
(ورزی ، 1384 : 64)

4 - 14 - فانتزی آدمک ها : «فانتزی آدمک ها به آدم کوتوله هایی اختصاص دارد که در جهان فرتوری نقش اصلی فانتزی را برعهده دارند . فانتزی « قرض بگیران » نمونه ی شناخته شده ای از این گونه فانتزی است . (محمدی ، 1378: 178)

4 - 15 - فانتزی شمشیر و جادوگری : «فانتزی شمشیر و جادوگری» یا فانتزی «ماجراهای جادویی» گونه ای فانتزی است که براساس ماجراهای جادویی و نبردهایی که عمدتاً به شکل نبردهای کهن که در آن استفاده از ابزارهای جنگی کهن مثل شمشیر و سپر و اسب است ، شکل می گیرد . «این گونه فانتزی نیز از زیر گونه های فانتزی فراتری محسوب می شود . مجموعه ی «نارنیا» بدون در نظر گرفتن تفسیرهای تمثیلی بر آن ، یکی از نمونه های ممتاز از این گونه فانتزی است.» . (همان: 174)

4 - 16 - فانتزی نوجوان : «طرح این نوع داستان در مورد نوجوانان است که از نمونه های مشهور آن می توان کتاب های «هری پاتر» «نارنیا» و « جادوگر شهر آز » را نام برد .» (<http://www.iraneziba.com/news/1387/7/10>)

4 - 17 - فانتزی عاشقانه : «طرح این نوع داستان دور روابط عاشقانه فهردمانان می گردد و عناصر فانتزی آن را شکل می دهند . اگر چه فانتزی عاشقانه می تواند جزئی از هر کدام از زیر سبک های فانتزی باشد ، اما این سبک بیش از فانتزی بر عشق تمرکز می کند. در بسیاری از آثار فانتزی عاشقانه زنان دلاور به عنوان عنصر استوار بر جای هستند.» (همان)

4 - 18 - فانتزی اهریمنی : «فانتزی اهریمنی زیر سبکی است با عناصر ترس ، اما در دنیایی به وقوع می پیوندد که زمان و مکانش به فانتزی حماسی - اسطوره ای و شمشیر و جادو شباهت دارد . فانتزی اهریمنی با جرأت تر می باشد و وحشیگری در آن از جایگاه خاصی برخوردار است ترس به صورتی ماوراء الطبیعه به تصویر کشیده می شود و لزوماً در دنیای مخصوص خودش اتفاق نمی افتد.» (همان)

4 - 1 - انواع فانتزی در قصه های عامیانه ی هرمزگان

با بررسی شماری از قصه های عامیانه هرمزگان دانسته شد که درقصه های این استان ،رگه های فانتزی دیده می شود و می توان قصه های هرمزگان را به هفت عنوان فانتزی تقسیم کرد که عبارتند از: فانتزی اساطیری ، فانتزی جادویی ، فانتزی اساطیری جادویی ، فانتزی اساطیری عاشقانه ، فانتزی مسخ و تبدیل انسان به حیوان و برعکس آن ، فانتزی

جن و انسان رویا اندیش و یا فانتزی با عناصر قصه های کهن، فانتزی جانوری تمثیلی، پس فانتزی های شاخص در قصه های عامیانه هرمزگان را می توان این گونه تعریف نمود.

4-1-1 - فانتزی اساطیری: فانتزی است که فرض را بر وجود ماوراءالطبیعه می گذارد و قصه را بر پایه ی این فرض بنا می کند مانند قصه ی: اژدها و خمره طلا یا آرزوی گنج بی رنج⁽¹⁾ (شهادی خواجه عسکری، 1384: 47)

4-1-2 - فانتزی جادویی: جادو، محور این گونه فانتزی است. این نوع فانتزی براساس ماجراهایی جادویی عمدتاً شکل می گیرد. مانند قصه ی: گاو زرد یا سیندرلابی دیگر⁽²⁾ (فرهنگ عامیانه بستکی)

4-1-3 - فانتزی اساطیری - جادویی: فانتزی است که موجودات ماوراءالطبیعه و جادو در آن نقش اساسی دارند. مانند قصه ی: کره اسب پران یا رسیدن به آرزوی بزرگ (قتالی، 1389: 337)

4-1-4 - فانتزی اساطیری - عاشقانه: طرح این نوع قصه دور روابط عاشقانه قهرمانان می گردد و موجودات ماوراءالطبیعه در این قصه نمایان هستند. مانند قصه ی: قصر مکلل الجواهر یا عشقی که هر ناممکنی را ممکن ساخت (قتالی، 1389: 307)

4-1-5 - فانتزی مسخ و تبدیل انسان به حیوان و برعکس آن: گونه ای است که بر اثر جادو انسان به حیوان و یا حیوانی به انسانی، بنا بر موقعیت و فضای داستان تبدیل می شود. مانند قصه ی: پسر بلبل گشته یا بلبل آوازه خوان⁽³⁾ (سعیدی، 1386: 55)

4-1-6 - فانتزی جن و انسان رویا اندیش یا فانتزی با عناصر قصه های کهن: در این نوع با پرداختن به شخصیت اجنه و پری و کنش های فرا طبیعی در قصه فضای فراتری و فانتاستیک به وجود می آورد. مانند قصه ی: جنی که نمی خواست وارد کیسه شود یا آینه ای واقعی که جنیان را تسلیم آدمی می کند⁽⁴⁾ (شهادی خواجه عسکری، 1384: 254)

4-1-7 - فانتزی جانوری تمثیلی: شخصیت اصلی در این فانتزی ها اصولاً جانوران هستند که راوی با مشاهده زندگی و نیازهای کودکان و براساس تخیل جان پندار کودک به گسترش قصه می پردازد و بر دو نوع است یا جانوران محض که جانوران کارهای اساسی انجام می دهند یا نه تنها براساس سخنگویی جانوران، بلکه براساس تمثیل هایی از رابطه ی انسانی که به وجه اجتماعی توجه دارد شکل می گیرد. مانند قصه ی: بخت خود یا در جستجوی بخت⁽⁵⁾ (رستمی، 150)

در این جا از باب نمونه به تحلیل یک قصه با دو روایت از دو منطقه بستک و خمیر پرداخته می شود. در ابتدا خلاصه ی قصه آورده می شود تا ذهن مخاطب با فضای قصه و سیر روایت آشنا گردد ، و بعد به تحلیل مختصر قصه می پردازد . در قسمت تحلیل با مقدمه ای آغاز می شود . که در آن دلایل فانتزی بودن قصه را شرح می دهد و سپس عناصر فانتزی ساز قصه در سه بخش تحت عنوان : « کنش ها » ، « شخصیت ها » و « فضای فانتاستیک » تحلیل می کند . و در پایان ، یافته های تحلیلی خود را به اختصار جمع بندی می نماید .

5 - قصه ی شاه نیل ؛ نیم انسان و نیم جادوگر⁽⁶⁾ (بالود ، 1384)

خلاصه ی قصه

از قصه ی شاه نیل دو روایت از دو منطقه بستک و خمیر موجود است که در سیر قصه و شخصیت پردازی ها مشخص گردید که تفاوتی با هم دارند . در ادامه ضمن عرضه ی قصه منطقه ی بستک به تفاوت های روایت خمیر اشاره می شود .

قصه از آنجا آغاز شد که : زن حامله ، هوس گنار کرد رفت گنار بچیند که گنار به او گفت : « اگر بچه دختر شد باید همسر من شود » . زن قبول کرد . بچه به دنیا آمد و دختر شد . دختر رشد کرد و بزرگ گشت روزی از گنار گنار گذشت تا از آب انبار ، آب بیاورد . درخت فوری او را شناخت و قول مادر را به دختر یادآور شد و گفت : اگر یادت برود به مادرت بگویی که چه قولی به من داده است کوزه به سرت بچسب و همین اتفاق افتاد . دختر بسیار اندوهگین بود و گریه کرد و سر خود را به زمین زد تا کوزه شکست و ماجرا را به مادر گفت : مادر فوری عاقد آورد و دختر را به عقد درخت در آورد . دختر از این مسئله خیلی ناراحت بود . در زیر درخت نشست که جوانی از بالای درخت پایین آمد و خود را همسر او معرفی کرد و گفت : « این یک راز است و نباید به کسی بگویی » . دختر قبول کرد . اهالی روستا او را بسیار مسخره می کردند . تا روزی پیرزنی آمد با حرف های فریبنده دختر را فریب داد و به راز شاه نیل پی برد و او ناپدید گشت دختر به دنبال شاه نیل رفت در راه تشنه شد . مردی را دید که مشک آبی در دست داشت ، از او آب خواست او که وزیر شاه نیل بود گفت : « نمی توانم آب به تو بدهم » اما ، دختر بسیار اصرار کرد . وزیر مقداری آب به او داد و دختر انگشتر خود را در مشک آب انداخت . شاه نیل وقتی از مشک آب خورد متوجه شد که کسی از آب مشک استفاده کرده است ، وزیر را خواست علت را جويا شد و وزیر راستش را گفت . شاه نیل رفت تا دختر را ببیند دید که دختر بسیار آشفته و پریشان است و نابینا ، با چوب سحرآمیزی که در دست داشت ضربه ای به سر او زد و دختر بهبود یافت . شاه نیل بسیار شاد شد و او را به خانه ی خود برد و به مادر و خواهرش معرفی کرد ، اما آن ها از دختر

خوششان نیامد و بسیار به او بدی کردند . روزی شاه نیل به سفر رفت و طوطی را نماینده خود گذاشت که خبررسان وضعیت دختر به او شود . یک روز مادر و خواهر شاه نیل به دختر گفتند :

« باید تا صبح این هفت نوع دانه را جدا کنی ، غربال را پر از آب کنی و گلیم سیاه را سفید نمایی . » دختر گریه کرد شاه نیل را صدا زد و از او کمک خواست و طوطی که جاسوس شاه نیل بود به او خبر رساند و از او راهنمایی خواست . شاه نیل گفت: « برو هفت گله مورچه را به آن جا ببر و بگو تا قبل از صبح دانه ها را جدا کنند ، اگر آب دهان خود را روی غربال بکشی می توانی غربال را پر از آب کنی ، دوباره آب دهان خود را روی گلیم بریز سفید می شود . » همین کار را کرد و موفق شد . مادر و خواهر شاه نیل فردا صبح وقتی کارها را انجام شده دیدند ، به فکر کشتن دختر افتادند . طوطی فوری به شاه نیل خبر برد و شاه نیل پرواز کرد خود را به خانه رساند . به مادر گفت : « ما می خواهیم به سفر برویم . » آن ها هم گفتند: « ما هم می آییم . » با هم حرکت کردند به رودخانه ی بزرگی رسیدند . شاه نیل با همسرش بر بال طوطی نشستند و از رودخانه گذشتند اما مادر و خواهر شاه نیل در رودخانه غرق شدند . شاه نیل و همسرش به خانه ی مادر دختر رفتند در آن جا یک روزه برای خود قصری ساختند و سالیان سال زندگی خوبی داشتند .

در روایت خمیر چنین آمده است « زنی بچه دار نمی شد به درخت کنار نذر کرد که اگر بچه دار شد ، بچه اش دختر بود او را به همسری کنار، درآورد . از قضا بچه به دنیا آمد و دختر شد و نام او را زلیخا گذاشت ، زلیخا بزرگ گردید و او را به عقد درخت درآورد . دختر که از درخت بودن شوهر ناراحت بود گریه می کرد ناگهان دید از وسط درخت جوانی زیبا بیرون آمد و گفت: « من همسر تو هستم اما کسی نباید از این راز مطلع گردد. » زلیخا راز کنار را به مادر گفت : و شاه نیل ناپدید گشت ، دختر برای پیدا کردن همسر سختی های زیادی را تحمل کرد . هفت دست لباس و هفت کفش آهنی را در این راه از بین برد و از هفت کوه گذشت اما او را نیافت ، در راه بلبلی زلیخا را دید مشککش را پرسید. بلبلی که شاه نیل را می شناخت به او خبر رساند . شاه نیل هم که دلش برای زلیخا تنگ شده بود به نزد مادرش که دیو بود رفت و گفت: « اجازه بده او را به منزل آورم . » مادر که خواهان ازدواج شاه نیل با خواهرزاده اش بود مخالفت کرد چون اصرار شاه نیل را دید چند شرط گذاشت که: « زلیخا باید گندم ها و جوها را از هم جدا کند و آبکش را از آب پر کند . » شاه نیل محلولی را به دست بلبلی داد تا به دختر دهد و کف آبکش بکشد تا پر از آب شود . و پرنده گان را فرستاد تا دانه ها را جدا کنند . وقتی مادر دانه ها را دید گفت : « یک دانه کم است . » شاه نیل فوری آن پرنده ای را که یک دانه برده بود ، خواست ، که آن دانه را برگرداند . مادر وقتی دید که دختر شرط ها را خوب انجام داده قبول کرد به خانه بیاید . مادر بساط ازدواج شاه نیل با دختر خاله اش را راه انداخت در شب عروسی شاه نیل زلیخا را کنار دختر خاله گذاشت و گفت : « هر کدام از شما زبان درازتری داشته باشد با او ازدواج می کنم . » دختر خاله تا زبان

خود را بیرون آورد شاه نیل زبان او را قطع کرد . و دست زنش را گرفت و با مشکی پر از آب و کیسه ای پر از نمک و سوزن که قبلاً آماده کرده بود فرار کردند ، مادر ماجرا را فهمید به دنبال آن ها رفت . شاه نیل که فهمید مادر به دنبال آنها می آید ، مشک آب را خالی کرد که تبدیل به رودخانه شد و مادر به سختی خود را از رودخانه نجات داد، شاه نیل فهمید که مادر دوباره به دنبال آنها می آید کیسه سوزن را ریخت که آنجا تبدیل به دشت پر از سوزن شد . مادر خود را دوباره نجات داد و به دنبال پسر رفت ، پسر متوجه شد که مادر به او نزدیک می شود کیسه نمک را ریخت که آن بیابان تبدیل به کوه نمک شد اما دیگر مادر نتوانست از کوه نمک بگذرد و به دنبال آن ها برود زیرا سوزش پایش زیاد بود و آن دو به سلامت به خانه ی مادر دختر رفتند و سالیان سال زندگی خوبی را گذراندند .

6 - تحلیل مختصر قصه

6 - 1 مقدمه

با نگاهی به قصه شاه نیل در می یابیم که دو روایت منطقه بستک و خمیر در جزئیات و بخش های مهم تفاوت هایی دارند . حرف زدن زن با درخت برای بدست آوردن کنار و قول دادن به او ، چسبیدن کوزه به سر دختر ، وجود طوطی سخن گو به عنوان خبر رسان شاه نیل ، جدا کردن هفت نوع دانه ریز توسط مورچگان ، گلیم سیاه با آب دهان طوطی سفید شدن ، به پرواز در آمدن شاه نیل برای رسیدن به دختر و ساختن قصری بزرگ در یک روز در قصه های بستک دیده می شود ، اما در قصه ی خمیر : متوسل شدن زن به درخت کنار و نذر کردن برای بچه دار شدن ، درست کردن هفت دست کفش آهنی و پاره شدن آن ها ، دادن محلول به دست بلبل برای پر کردن سوراخ های آبکش ، جدا کردن دانه توسط پرندگان و ریختن آب مشک و کیسه سوزن و نمک بر روی دشت از عواملی است که این قصه را از جهان فروتری یا واقعی به جهان فراتری یا فانتاستیک بالا می کشد ، و به فانتزی بودن این قصه کمک می کند .

6 - 2 عناصر فانتزی ساز

در زیر به عناصر فانتزی ساز که عبارتند از: کنش ها ، شخصیت ها و فضای قصه پرداخته میشود .

الف (کنش ها

در آغاز این قسمت ابتدا به معرفی کنش ها پرداخته می شود. « برجسته ترین ویژگی کنش های فاناستیک در فرا طبیعی بودن و یا غیر عادی بودنشان است. در یک فانتزی، سه گونه کنش یافت می شود. هر کنشی که از عهده ی انسان برمی آید، «کنش طبیعی» است. هر کنشی که در توانایی انسان باشد، اما به دیگر موجودات نسبت داده شود، «کنش غیر طبیعی» است. هر کنشی که فراتر از کنش های طبیعی، و خارج از توانایی انسان و وقوع آن غیر ممکن باشد، «کنش فرا طبیعی» است. » (محمدی، 1378؛ 221)

در این قصه از هر سه نوع کنش (یعنی کنش طبیعی، کنش غیر طبیعی و کنش فراطبیعی) بهره برده شده است، نذر کردن زن و حرف زدن با درخت کنار برای به دست آوردن بچه و کنار، پایین آمدن شاه نیل از درخت و یا بیرون آمدن شاه نیل از وسط تنه درخت کنش طبیعی است چون این رفتار از عهده انسان بر می آید. یاد آور شدن قول مادر توسط درخت و ازدواج درخت با دختر، گذاشتن شرط برای چیدن کنار و وجود طوطی سخن گو و بلبل به عنوان خبر رسان کنش غیر طبیعی محسوب می شود چون این کنش ها در توان انسان است اما به دیگر موجودات نسبت داده شده است.

جدا کردن هفت نوع دانه ریز توسط مورچه گان و پرندگان، چسبیدن کوزه به سر دختر، دادن محلول به دست بلبل، تبدیل شدن آب مشک به رودخانه، ریختن سوزن در دشت و پر از سوزن شدن دشت، خالی کردن کیسه نمک و تبدیل به کوه نمک شدن از کنش های فرا طبیعی است چون خارج از توانایی انسان است و در دنیای واقعیت چنین رابطه ای صورت نمی گیرد.

ب) شخصیت ها

انواع شخصیت ها در فانتزی عبارتند از: « شخصیت های انسانی » صاحب و سازنده ی جهان واقعی که ماهیت انسانی دارند و « شخصیت های غیر انسانی » از قلمروی جهان فراتری می آیند که دارای ماهیت غیر انسانی هستند. گاهی شخصیت های انسانی از جهان واقعی به جهان فراتری می روند و گاه شخصیت های غیر انسانی از جهان فراتری به جهان واقعی می آیند که مورد آخر، فانتزی هایی است که فقط در جهان فراتری می گذرد و فاقد شخصیت های انسانی است. » (محمدی، 1378؛ 285)

شخصیت های اصلی این قصه شخصیت انسانی و غیر انسانی است، و از عنصرهای مهم قصه محسوب می شود و وجود این شخصیت های متفاوت باعث جذابیت قصه شده است که راوی برای باز پروراندن این قصه از شخصیت های انسانی مانند: دختر و خواهر شاه نیل، شخصیت های نیم انسان نیم جادوگر مانند: شاه نیل و شخصیت های غیر انسانی

گیاهی مانند : درخت کنار ، شخصیت غیر انسانی جانوری مانند : مورچگان و پرندگان ، شخصیت غیر انسانی جادویی مانند : دیو بودن مادر شاه نیل استفاده نموده است .

ج (فضا

فضایی که در این قصه توصیف می گردد فضای کاملاً واقعی است که در دنیای فروتر رخ می دهد و با پرداختن به کنش های فراطبیعی و حضور شخصیت های غیرانسانی (فراطبیعی) فضا را به سوی جهان فراتری (فضای فانتاستیک) می کشاند و راوی با خلاقیت خود این دو فضا را در هم تنیده ، و قصه را در دل آن جای داده است .

جهانی که قصه شاه نیل آن را توصیف کرد از فضای واقعی آغاز شد و با کاربرد شخصیت ها و کنش های فرا طبیعی توانسته است پس از سیر در فضای فراتری و فانتاستیک مجدد به فضای واقعی بازگردد و قصه را در آن فضا خاتمه دهد .

6-3 جمع بندی

از این قصه دانسته شد درختی که قادر به سخن گفتن نیست ، چگونه حرف میزند و با توجه قدرت ماورایی که شاه نیل دارد چگونه بدخواهان مسیر عشقش را سرکوب میکند ، اعمال و رخداد و رفتارهایی که در قصه های واقعی موجود نیست در این قصه چگونه باور پذیر شده است . در این روایت ، هر کنشی ، کنش پیش از خود و بعد از خود را توجیه منطقی میکند ، به این دلیل است که باور کردن آن ممکن میشود و پل ارتباطی دنیای فروتر و فراتر می گردد . کنش هایی که در این قصه بیشتر موجود است از نوع کنش هایی کارکردی جادویی است چون این کنش در شکل گیری بن مایه ی قصه نقش اساسی دارد. شخصیت هایی که در قصه حضور داشتند تلفیقی از شخصیت های دنیای کهن و بر گرفته از اندیشه آدمی در جهان حاضر است در این قصه از گونه های فانتزی جانوری ، گیاهی ، جادویی ، سفر ، عاشقانه استفاده شده است که فانتزی جادویی در آن پر رنگ تر است و تخیل سازنده در این قصه از نوع تخیل شی جادویی و تخیل کنشی است.

ذهن راوی قصه مفهوم ها و پدیده ها را با نیروی تخیل کنار هم می گذارد و بین آن ها رابطه برقرار می کند تا با بیان قصه خود با کمک تخیل و جادو تصویری را خلق کند و بتواند با طرح کردن گونه های فانتزی در قصه حیرت و شگفتی خواننده و شنونده را بیشتر کند.

7 - نتیجه گیری :

از مطالعه و بررسی فانتزی در قصه های عامیانه ی هرمزگان به این نتایج می توان دست یافت که:

الف - اغلب قصه های انتخابی مناطق مختلف هرمزگان از منظر فانتزی قابل طبقه بندی به گروه ها و دسته بندی‌هایی می باشد مانند ، فانتزی جانوری به خصوص فانتزی جانوری تمثیلی ، با پند و اندرز همراه است ، یعنی حکایت های حیوانات شامل : موضوعات متنوع اخلاقی و تعلیمی هستند که راوی به اقتضای قصه از حیوانات استفاده می کند . البته در حکایت های این استان می توان فانتزی از نوع گیاهی و سفر ، را دید . قابل ذکر است در روایت های هرمزگان اغلب قهرمان قصه ، برای رسیدن به آرزوها و هدف خود دست به کارهای خارق العاده می زنند که از نوع فانتزی قهرمانی است . فانتزی دیگری که در این روایت ها بسیار کاربرد دارد فانتزی با عناصر قصه های کهن است . این نوع فانتزی در حکایت های هرمزگان بسیار تکرار شده است . نوع دیگر ، فانتزی جادویی است ؛ جادو با به کار گیری نیروی تخیل به یاری انسان می شتابد تا برخواسته هایش که در عالم واقع حصولشان نا ممکن است دست یابد که به چنین قصه ای فانتزی جادویی می گویند و در قصه های این استان نقش گسترده ای دارد . نوع دیگر فانتزی که در حکایت های هرمزگان بسیار نمایان است فانتزی عاشقانه است که طرح این نوع فانتزی درباره ی روابط عاشقانه ی قهرمانان می باشد و عاشقانه ها ، عناصر فانتزی آن را تشکیل می دهند ، در روایت های استان دیده می شود که دختر با پسری نصیب « ازدها » یا « غول » یا « دیو » می گردد و معمولاً در انتها مشخص می شود ، داماد یا عروس به وسیله ی جادوی جادوگر به حیوانات مختلفی تبدیل شده و دختر یا پسر ، با عشقی که نسبت به حیوان پیدا می کند باعث شکسته شدن طلسم می شود مانند حکایت « ملای جادوگر » که عشق دختر ، پسر را که بر اثر جادو به حیوانات گوناگون تبدیل شده است ، بیرون می آورد .

ب - در قصه های عامیانه ی هرمزگان عناصر فانتزی سازی که از آن دریافت می شود عبارتند از : کنش ها ، شخصیت ها و فضاهای فانتاستیک است . اغلب این قصه ها با کنش های طبیعی آغاز می شوند و با همین کنش ها به پایان می رسند ، کنش های فراطبیعی و غیر طبیعی غالباً در درون متن قصه رشد می کنند . شخصیت هایی که در روایت ها معرفی می شوند دارای ماهیت انسانی هستند و یا دارای ماهیت غیر انسانی . فضایی که با آن قصه را توصیف می کنند فضای واقعی و آمیخته با فضای فراتر می باشد . در روایت های هرمزگان شخصیت های غیر واقعی بر پایه ی تخیل راوی یافت می شوند که جنبه ی ابداعی دارند و همین موضوع اهمیت قصه را بیشتر می کند . یکی از کلیدهای فانتزی قصه های هرمزگان شخصیت های جادویی آن است که توانسته است در قصه های این استان ریشه بدواند و با دنیای فانتاستیک ارتباط برقرار کند .

پ - تخیلی که در قصه های استان نهفته است بیشتر از نوع تخیل جادویی و کنشی است . در قصه های هرمزگان تخیل جادویی از اعتقادات و تفکرات کهن برخاسته است . تخیل در روایت های این استان با نیاز اولیه ی آدمی پیوند خورده است و مسائل روزمره ی زندگی باعث تخیل در قصه های این استان شده است . در این حکایت ها وقتی از «غول» و «پری» و «دیو» صحبت به میان می آید ، ریشه در تفکرات کهن راوی دارد که برخاسته از تخیلات محض اوست و نمود خود را در قصه های هرمزگان پر رنگ می کند . جادو با به کارگیری تخیل در این حکایت ها به یاری راویان روایت های این استان می آید که نقش گسترده ای در قصه های هرمزگان دارد .

ت - با توجه به مطالب گفته شده باید دانست ، که شگردهای موجود در روایت های عامیانه استان برای پیوند دنیای واقعی با دنیای فانتاستیک همان کاربرد انواع فانتزی و ارتباط آن ها با هم است که در این قصه ها دیده می شود در روایت های هرمزگان با کاربرد فانتزی جادویی ، اساطیری ، جانوری تمثیلی و عاشقانه می توان پیوندی بین دنیای واقعی با دنیای فانتاستیک برقرار کرد ، به این ترتیب فهمیده می شود غنای قصه های عامیانه ی هر منطقه در واقع بازتاب رشد فرهنگ آن جامعه است که امروزه برای شناخت خلق و خو ، طرز تفکر و شیوه ی زندگی و ارزش های سنتی و رسیدن به آرزوهای نهفته و زمینه های فرهنگی و اجتماعی می توان از حکایت ها به عنوان ارکان مهم پژوهشی استفاده کرد ، زیرا ، این قصه ها علاوه بر هدف ایجاد سرگرمی و تفریح و نشاط و شادی باعث پند و اندرز دادن به شنوندگان و مخاطبین خود می باشد .

توضیحات :

1 - مشابه این قصه در کتاب «ادبیات شفاهی کودکان هرمزگان» به نام « نوکر و خمره طلا» : 157 آمده است و همچنین در کتاب «قصه ها و افسانه های هرمزگان» به نام « اژدها و خمره طلا » : 228 دیده می شود .

2 - مشابه این قصه در « فرهنگ عامه در منطقه بستک » به نام « ملا و دختر » : 127 آمده است و همچنین در کتاب « افسانه های کهن ایران » : 185 و در « پایان نامه بنی هاشمی » : 125 دیده می شود .

3 - این قصه با همین مضمون در اغلب مناطق هرمزگان روایت شده است از جمله : حاجی آباد ، هرمز ، قشم و پارسیان (به نقل از کهنسالان هرمزگان) .

4 - مشابه آن در « قصه ها و افسانه های مردم هرمزگان» به نام « جن و جوان فقیر » : 254 آمده است .

5 - موارد مشابه این قصه در «افسانه های مردم ایران زمین در فرهنگ مردم در توجان» : 29 جلد 4-1 و همچنین «مردم نگاری بشاگرد ، جاسک ، میناب و رودخانه» جلد اول آمده است .

6 - موارد مشابه آن در «هفتاد افسانه از افسانه های خمیر» : 251 آمده است .

منابع

- بالود ، محمد (1384) فرهنگ عامه در منطقه عامه در منطقه بستک ، نوبت اول ، تهران : همسایه .

- بهروز کیا ، کمان (1385) فانتزی ، ادبیات دوران جدید ، کتاب ماه کودک و نوجوانان س 9، ش 8،9،10 .

- بنی هاشمی ، سلیمان (1388) بررسی ادبیات شفاهی کودکان شهرستان بستک ، پایان نامه ی کارشناسی ارشد ، دانشگاه هرمزگان .

- پیشدار فر ، فرخنده (1380) « افسانه های مردم ایران زمین در فرهنگ مردم در توجان » جلد های 6-1 بندرعباس : سپاهان .

- تالکین ، جی ، آر ، آر (1385) ، فانتزی و کودکان ، ترجمه ی غلامرضا صراف ، کتاب ماه کودک و نوجوانان ، ش 104-105-106 .

- حاجی نصرالله ، شکوه (1373) ، انواع فانتزی در کتاب های داستان ترجمه ی سال 1382 ، پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان ، س 10 - ش 39 .

- حسنی ، حمیدرضا (1377) مردم نگاری بشاگرد ، جاسک ، میناب و رودخانه ، جلد اول ، پژوهش های مردم شناسی ، بندرعباس : سازمان میراث فرهنگی استان هرمزگان .

- رستمی ، بهروز ، مردم نگاری شهرستان حاجی آباد ، پژوهشگران غلامرضا شعیبی ، حمیدرضا حسنی ، پژوهش های مردم شناسی ، بندرعباس : سازمان میراث فرهنگی استان هرمزگان .

- سعیدی ، سراب (1386) قصه ها و افسانه های مردم هرمزگان ، تهران : سلسال .

- سعیدی ، سراب (1389) ادبیات شفاهی کودکان هرمزگان ، قم : دارالتفسیر .

- شهدادی خواجه عسکری ، علی (1384) جستاری در فرهنگ شفاهی استان هرمزگان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، بندرعباس ، شورای پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان هرمزگان .
- صدیقی ، علی اصغر (1385) فانتزی در شاهنامه ، تهران : ترفند .
- قتالی ، عبدالجلیل (1389) هفتاد افسانه از افسانه های بندر خمیر ، شیراز ، ایلاف .
- قزل ایاغ ، ثریا (1388) ادبیات کودک و نوجوان و ترویج خواندن ، تهران : سمت .
- محمدی ، محمد (1378) فانتزی در ادبیات کودکان ، تهران : روزگار .
- مهتدی (صبحی) ، فضل الله (1384) افسانه های کهن ایران ، تهران : هیرمند .
- نعمت اللهی ، فرامرز (1385) ادبیات کودک و نوجوان ، شناسایی ، ارزشیابی ، ارزش گذاری ، تهران : مدرسه .
- ورزی ، کاترینا (1384) ، درآمد بر فانتزی ، روشنان ، دفتر دوم بهار .

_ [http://www.iraneziba.com/news / 1387/7/10](http://www.iraneziba.com/news/1387/7/10) _